

Simon Réka Zsuzsanna

„Önmagában a kisebbségi nyelven történő oktatás nem hátráltatja a többségi nyelv elsajátítását” Interjú Papp Z. Attilával

„The minority language education itself doesn't hinder the acquisition of the majority language”

1. Napjainkban az oktatás minőségének kérdését vizsgálva, milyen oktatáspolitikai modellekről beszélhetünk az EU tagállamokban?

Fontos tudni, hogy oktatás alatt itt mit értünk, közoktatásról, vagy felsőoktatásról van-e szó. Az oktatás minőségi kérdéseit tekintve, ha felsőoktatásra gondolunk, az meglehetősen jól intézményesült. Nagyon sok olyan nemzetközi intézmény van, ami az oktatás minőségének kérdéseivel foglalkozik, az egész felsőoktatási, egyetemi térséggel. Ez a része nemzetközi szinten is intézményesült. A közoktatásban tudomásom szerint annyira nem, de az, hogy a közoktatásban is minőségbiztosítási rendszereket kell létrehozni, ez szinte minden országban létezik. Ezekben belül az is lényeges, milyen oktatáspolitikai modellekkel függhetnek össze. Ilyen jellegű tipológiát most nem tudok ismertetni. Azt tudom elmondani, amire én gondolok, vagy amit ismerek. Az egyik fontos tényező az oktatás minősége szempontjából, hogy az oktatási rendszer mennyire centralizált, vagy decentralizált, milyen mértékben kapcsolódik a helyi közösséghez a közoktatási rendszer. Az önkormányzatoknak milyen szerepük van, vagy nincs, mint pl. a magyar oktatásban, szemben a románval, ahol a tanfelügyelőségeknek ilyen-olyan szerepük van. Általában a trend az, hogy az alsóbb szintekre viszik az irányítást, vagy a döntéshozatali szintet, de megmaradnak olyan köztes intézmények, mint pl. Nagy-Britanniában, ahol az oktatás minőségét valamilyen szinten kordában tartják.

Magyarország kapcsán azt szokták mondani, hogy az a baj, hogy felszámolták a tanfelügyelőségeket, és nincsen egy ilyen jellegű külső értékelés. Ennek több oka van. Újabban, deklarációk szintjén szó van arról, hogy ez változni fog. Romániában van tanfelügyelőség, ami az említett külső értékelést kellene hogy ellássa, de amennyire én tudom, ezt a szerepét nem igazán tölti be. Inkább egy adminisztratív szerepet tölt be, ami nem tekinthető igazi értékelésnek.

Mindezzel párhuzamosan a centralizáció, decentralizáció kapcsán az is lényeges, hogy hogyan működik a finanszírozás. Itt újra különböző mo-

delleket lehet megemlíteni: az iskolák költségvetése a központból, a centrumból kap-e pénzt, vagy sem, illetve milyen mértékben támogatja csak a helyi közösség az oktatási intézményt. Ez a normatív rendszer létezik-e, vagy nem létezik. Ezekbe a dimenziókba helyezném el a kérdést. Erről még sokat lehetne beszélni, hisz pl. nem említettem azt, hogy a PISA eredmények alapján hogyan lehetne az országokat elhelyezni. A PISA eredmények alapján van egy északi, valamint egy déli vonulat. Az északi országok jobban teljesítenek, a déliek kevésbé jobbak. Ezen belül van ez a közép-európai régió, amely a szó szoros értelmében is közép, tehát középszintű: Magyarország, Csehország, Szlovákia, Ausztria, de vannak még az úgy mondott futottak még kategória, ide tartozik Románia, Szerbia, Bulgária. Ukrajnában nincs PISA.

Ilyen trendek vannak, ezeket is végig lehet gondolni minőségpolitikai szempontból. Ha a közoktatás célja, hogy bizonyos kompetenciák átmenjenek, akkor ebből a vizsgálatból is lehet látni, hogy ez Európában hogy és mint van.

2. Milyen eszközök szükségesek ezeknek az oktatáspolitikáknak a megvalósításához?

Általánosságban nézve, az a kérdés, hogy mit akarunk elérni az oktatási rendszerrel. Általában az oktatáspolitikai beavatkozásoknak két szintje van, vagy két módja, vagy két modellje. A kérdés az, hogy melyik szintet célozzuk meg. A központi szintről akarunk lemenni az alsóbb szintekre, vagy fordítva, tehát ez a bottom-up (lentől felfelé) vagy a top-down (felülről lefelé) típusú modell. Itt részben minden országnak megvan a maga hagyománya. Egy francia rendszerben a központ az, ami próbál folyamatokat generálni, mint mondjuk akár a román is, de vannak más beavatkozási módok, ahol az önkormányzatokat erősítik meg. Onnan az a kérdés, hogy ha az alsóbb szinteket megerősítik, az rendszerszintű hatást el tud-e érni. Ezek a főbb modellek léteznek. Egységes megoldás biztos, hogy nincsen. Én inkább úgy fogom fel – mint ami Magyarországon is látszik –, hogy egy ingamozgás van. Olyan oktatáspolitikai diskurzusok vannak, vagy akár kurzusok, amikor pl. a helyi szinteket akarják megerősíteni. A '90-es évek legelején Magyarországon az önkormányzatok szabad kezet kaptak. Ma már ezt úgy értelmezik, hogy ez így nem jó, és most akkor a centrum akar beleszólni. Jelenleg Magyarországon a finanszírozást vissza akarják vinni a központi szintre. Tehát ennek egy ilyen ingamozgása van. Nem tudom, hogy melyik a jó megoldás, én köztes állapotokban gondolkodom. Centrum ide-vagy oda, de az iskolának mégis van egy környezete, van egy helyi közösség, ahol mozog, tehát a környezet valamilyen módon az iskola belső életébe bele kell, hogy szóljon, valami köze kell, hogy legyen

hozzá. Nyilván, mivel oktatási rendszerről van szó, ennek van egy lokalitáson túlmutató kimenete (outputja). Ezek a szintek is úgymond valamilyen ellenőrzés alatt kell, hogy működjenek. Önmagában nem baj, hogy helyi szinten döntenek el sok dolgot. Azért az is lényeges, hogy tantervi szinten legyen egy nemzeti curriculum is, de létezzenek azok a mechanizmusok, eljárások is, amelyek olyan külső értékelést, támogató értékelést tesznek lehetővé, ami az iskolának ezt a két funkcióját, helyi világnak is részese legyen és hogy fölfele is, tehát, hogy vertikálisan is tudjon eredményeket elérni, segítse elérni.

3. *Ha meg kéne határozni mi is a nyelvpolitikai irányvonal (language policy), Ön hogyan határozná meg?*

Ezt röviden lehetne nyelvpolitikának is nevezni, tehát a politikát szakpolitikai értelemben. Olvastam nagyon vehemens cikket, ami a felsőoktatásról szól, és bizonyos nyelvészekre jellemző indulattal azt állítja, hogy ez az egész európai felsőoktatási térség gyakorlatilag csak az angol nyelvnek a gyarmatosító szándékát erősíti, sőt, az egész EU az angol nyelv gyarmatosításának egy eszköze, hiszen szinte minden lényeges dokumentum, még akkor is, ha több nyelven van, mindig angolul születik. Felsőoktatási nyelvi halált vizionálnak, azt, hogy az angol minden nyelvet lesöpör. Én ezzel nem értek egyet. Azt gondolom, hogy a felsőoktatás, vagy akár az egész oktatás is, tetszik, nem tetszik, nemzeti keretben működik, és az, hogy van egy nagyon szűk szelet, ami nemzetköziesedik, attól még nem gondolom azt, hogy ez a nemzetállamok nyelvén folyó oktatás halálát jelentené. A nemzetköziesedés az meglehetősen fontos, mert ez egy adok-kapok dolog. Te magad is bizonyos dokumentumokat angolul tudsz csak elérni, ami nem baj, hisz ha csak angolul van tanulmány az adott témához, akkor angolul kell elolvasni. Az a kérdés, hogy ezt követően ezeket hogyan adaptáljuk. A nemzetköziesedés szempontjából ezt nem tartom veszélyesnek. Az Erasmus, illetve mobilitási programok kapcsán sem gondolom azt, hogy ez kikezdené a nemzetállam nyelvén történő oktatást. Van szerencsém a közgazdasági egyetemen ismerni ilyen erasmusos hallgatókat, és nem úgy jelennek meg, mint akik csak angolul tudnának, és ezért lesöpörnének mindent.

A közoktatás szintjén a nyelvpolitikai irányvonal kapcsán az a kérdés, hogy most milyen országra gondolunk.

Mindenképpen abból kell kiindulni, ahol igény mutatkozik arra, hogy egy kisebbség a saját nyelvét használja az oktatásban, ott a többségi államnak kutya kötelessége, hogy ezt támogassa. Ezt bizonyos értelemben nemcsak az őshonos kisebbségekre, hanem a bevándorló kisebbségekre is értem, de nyilván, az is jogos elvárás a többségi állam részéről, hogy bizonyos nyelvi kompetenciákkal egy kisebbség tagjai is rendelkezzenek. És

nemcsak az állam szempontjából. S ha már ilyen közgazdasági szinteken gondolkodunk, az államnak azért érdeke, hogy a többségi nyelvet használják. Félretéve minden asszimilációs, kulturális, szimbolikus, etnikus dolgot, egyszerűen pénzügyi okokból, hiszen ha valaki nem beszél az állam nyelvét, akkor elképzelhető, hogy a munkaerő piacon hátrányos helyzetbe kerül. Nagyobb valószínűséggel lehet munkanélküli, és akkor azt majd az államnak kell eltartani. Ilyen szempontból, tehát gazdasági megfontolásból, az államnak némi érdeke fűződik a többségi nyelv használatához. Nyilván vannak kivételek. Ha egy társadalmon belül elképzelhető az, hogy vertikális kisebbségi életpályák jöjjenek létre, azaz, hogy egy kisebbséghez tartozó, akár régióhoz kötötten, vagy akár számbeli nagysága miatt, olyan kisebbségi pályán mozoghat, ami nem munkanélküliséghez vezet, ott nyilván az állam, ha megteremti ennek a feltételeit, vagy megteremti, vagy támogatja akár jogilag, vagy akár pénzügyileg, akkor ez a korábbi elvárás nem olyan élesen merül fel. Ha valaki pl. Csíkszeredában elvégez a Sapientian valamilyen szakot, és majd a környéken kap valamilyen munkát, akkor így elvan. Ha nem beszél jól románul, az elméletileg nem olyan nagy baj, hisz nincs is ráutalva, és akkor az államnak ez pénzügyileg nem gond.

Az államnak azért valamilyen szinten egyfajta multikulturalitást is fel kell vállalnia. A gond nem az szokott lenni, hogy ez jogilag megvan-e vagy nincs. Én nem is tudok olyan úgymond nemzetállamot, aki a Nyelvi Jogok Chartáját ne írta volna alá, vagy ne lennének meg azok a jogszabályok, amelyek ezt lehetővé teszik. A dolog alapvetően nem jogi kérdés, mert itt vannak nemzetközi szerződések, hanem hogy ez konkrétan hogyan néz ki a valóságban. Visszatérve, úgy gondolom, hogy egy nemzetállamnak a multikulturalitást fel kell vállalnia, mert ha egy közösség intézményesítve is meg akarja élni, használni akarja nyelvét, akkor ezt bizonyos értelemben kell támogatni. Erre klasszikus példa, hogy a svédországi bevándorlóknál, azon ritka kivételek közé tartozik, ahol lehetővé teszik, hogy a hivatásos oktatási rendszeren belül, ha van 5 vagy adott számú személy, aki nem svéd, és szeretné a saját nyelvét a képzésben használni, akkor ezt megtehesse. Ezt általában a migránsokkal kapcsolatosan az Nyugat-európai országok nem szokták lehetővé tenni, de Svédországban ez lehetséges.

4. *Melyek a leglényegesebb jegyei egy jól kidolgozott language policy-nak?*

A korábbiakból kiindulva, pontokba szedve, az egyik az, hogy a jogi háttér meglegyen. Legyenek meg azok a tényleges szándékok, amelyek ezeket a jogi háttérket életbe ültetik. Ha olyan kisebbségekről van szó, akiknek van anyaországa, akkor ezeket meg kell erősíteni kétoldalú szerződésekkel, és nem csak szerződésekkel, hanem ehhez kapcsolódó szakmai, nyelvpolitikai, revitalizációt erősítő tényleges programokat. Nyilván ez csak ak-

kor él, ha a nyelvpolitikai szándék nem áll meg az iskolánál, a kisebbségi személy tudja ezt a munkaerőpiacon, a közigazgatásban használni. Legyen lehetőség kiélni ezt a nyelvi jogot, ha ezt egy nemzeti kisebbség, közösség fontosnak tartja. Kissé sarkítva, az európai országok jogilag általában jól állnak, ám a jogalkalmazás nem mindig sikeres, mert ez függ az aktuálpolitikától, és ez aktuális kormánytöbbségek vagy szeretik, vagy nem a nyelvi jogok életbe ültetését. Erre nagyon látványos példa, ami a kárpátaljai magyar oktatással zajlik. Ukrajnában ez az egész nyelvi kérdés, még ha Magyarországról úgy is tűnik, abszolút nem a magyarokról szól. Ukrajnában egy jelentős számú oroszajkú kisebbség él, és az, hogy a magyarok Kárpátalján tanulhatnak-e magyarul vagy sem, nagyon gyakran azon múlik, hogy az aktuális és elég gyakran változó, és eléggé labilis ukrán kormány az oroszbarát vagy nem oroszbarát. Ha oroszbarát, akkor a jogi keretet úgy módosítja, a nyelvhasználat alkalmazásába olyan könnyítéseket visz be, ami a nagyszámú orosz kisebbségnek kedvezzen. Mivel egy országról van szó, ez a magyar nyelvoktatásnak is hátszelet ad. Ha pedig olyan van, mint pl. amilyen volt Timosenko idejében, akkor az ukrán nemzeti identitás megerősítésére koncentrálnak, és ez bizonyos értelemben csorbítja, nemcsak a magyar, hanem alapvetően az orosz kisebbségnek is a nyelvi jogait. Mindezzel párhuzamosan Ukrajnának vannak vonatkozó nemzetközi szerződésai, a Nyelvi Jogok Chartájában is mindenféle dolgot vállalt, csak hogy az alkalmazás ilyen értelemben aktuálpolitika-függő.

5. *Az európai gyakorlatban a language policy kidolgozásában mennyire fontos a külső teljesítmény, belső eredményesség, hatékonyság kérdése?*

Amit mondani fogok, részben válasz a kérdésre. Megkockázatom, a nyelvpolitikai tervezés nem biztos, hogy köszönő viszonyban van az iskola külső teljesítményével, vagy a hatékonyság, az eredményesség kérdésével. Ezt azért mondom, mert nemrégiben intenzívebben nézegettem, írtam is erről, itt-ott elmondtam, hogy a PISA eredményeket meg lehet nézni nyelvi szempontból is. A 2006-os mérések alapján ezt megnéztem sok ország vonatkozásában is. Mindenféle összefüggést lehet találni. Az alkalmazott kérdőívben van egy olyan kérdés, hogy Ön otthon a teszt nyelvtől, vagy az állam nyelvtől, eltérő nyelvet beszél-e. Az eredményeket ennek függvényében is meg lehet nézni. Az összes ország vonatkozásában, de az EU-országok vonatkozásában, beleértve az ajnározott Finnországot is, az a trend, hogy azok, akik az otthonukban nem az államnyelvet beszélnek, azoknak az iskolai teljesítménye gyengébb. Itt még nem tudjuk, hogy maga a képzés nyelve milyen volt, az nem mindig derül ki, mert nem minden országban vannak ilyen adatok, de ezt trendként meg

lehet állapítani. Nyilvánvalóan a nyugat-európaiak esetében zömében arról van szó, hogy a bevándorlók iskolai teljesítménye, de nem csak, mert Finnország esetében megnéztem, hogy a svédországi finneknek sem jobb az eredménye, hanem gyengébb az eredménye. Megnéztem a kárpát-medencei helyzetet is, Romániában, Szerbiában ez a trend visszaköszön. Ha összességében nézzük, akkor például Romániában a magyarok iskolai teljesítménye a kompetenciaméréseken gyengébb, mint a románoké. Ezt nem szeretik elhinni, mindenféle védekező mechanizmusok indulnak be: hogy ezek a tesztek milyenek, mit mérnek, milyen nyelven voltak kitöltve stb.. Kedvencem az a védekező kérdés: „Milyen iskolákban voltak a tesztek kitöltve? Bizonyára nem voltak a mi nagy hírű középiskoláinkban.” Szlovákiában más a helyzet, mert ott részletesen megvannak az adatok, az, hogy magyar nyelven tanul a diák, illetve nem magyar nyelven tanul, de otthonában magyarul beszél. Látszik például, hogy ott nagyon nem maradnak el a szlovákoktól, és a szövegértésben a magyar iskolák jobbak is, mint a szlovákok. E téma részletesebb vizsgálatának lehetősége benne rejlik a nemzetközi vizsgálatban, azonban nem találtam olyan anyagot, ami ezzel foglalkozna. Egyetlenegy volt, ami néhány ország bevándorlójának az iskolai teljesítményét nézegette, de ott sem ez a nyelvi kérdés volt a központban. Erre gondolva mondtam azt, hogy a nyelvpolitika és az iskolai eredményesség ilyen értelemben nincs összefüggésben, hiszen akik a nyelvpolitikában gondolkodnak, azok valószínűleg ezekkel az adatokkal nem foglalkoznak. És fordítva is érvényes, mert a nemzetközi kérdőíven sem jelent meg 2006-ig a képzés nyelve, csak a 2009-es PISA vizsgálatban találunk kérdéseket a nyelvvvel kapcsolatosan

Ha nyelvpolitikai dolgokkal foglalkoznánk, a kisebbségi oktatásban, valami olyasmit készítenénk, mint a magyarországi kompetenciamérés. Jó lenne tudni például intézményi szinten, a kisebbségi, magyar nyelven oktató iskolák hogyan teljesítenek, és ezen ismeretek birtokában lehetne különféle kisebbségi iskolafejlesztések is elindítani. Ilyen szakmai szándékot azonban az anyaország részéről nem igazán látok, a határon túli magyar oktatáspolitikai gondolkodás pedig még nem látta be ennek szükségességét, noha az adott országok jogszabályai valójában lehetővé teszik e mérések elindítását, kiteljesítését. (ld. például az új román oktatási jogszabályt). Az Egyesült Államokban elég sok tanulmány foglalkozik az iskolai teljesítmények etnikai vonatkozásával, de ott sem mindig a nyelv van a központban, mert ott elintézik azzal, hogy a feketék olyanok, amilyenek, és a spanyolokról mindig tudjuk, hogy gyengébben teljesítenek. De hogy ez miért van, és hogy hogyan lehetne ezen nyelvpolitikai eszközökkel változtatni már ritkábban tematizálódik. Inkább az etnikai háttérrel szokták szerepeltetni, mint a magyarázó erőt.

6. Ön szerint mi határozza meg, hogy a többségi állam mennyi tőkét fektet a kisebbség anyanyelvoktatásába?

Ez egy érdekes kérdés. Itt is mindenféle modellek vannak. Pl. Románia ilyen szempontból a felsőoktatásba, de most már úgy tudom, hogy a közoktatásban is valamilyen szinten elterjedt, anyagilag alapvetően sokat fektet, mert ott van egy bizonyos kettes szorzó. Lehet, hogy ez valamikor régebben is így volt, de másképp volt ez közgazdaságilag. Amióta néhány éve áttértek Romániában a normatív finanszírozásra, azóta létezik ez a kettes szorzó. Minden szaknak van egy adott szorzója, pl. a művészeti képzéseknek nagyobb szorzója van. Magyarországon 3-as szorzója van, de pl. Romániában a filmes képzésnek 8-as szorzója van. Ott erre még rátevédik az, hogy a magyar nyelvű képzéseknél van még egy plusz 2-es szorzó. A pedagógusképzés a sztenderd egyes, az olcsó képzések a pedagógia, szociológia, közgazdaságtan, mert különösebb laboratóriumi felszereltség nem kell. Egy átlag, román nyelven történő pedagógus-, vagy közgazdász képzés x pénzbe kerül, és ami magyar nyelven zajlik az szorozva kettővel. Valami hasonló indult el a közoktatásban is, 2005-ben vagy 2006-ban volt kb. 8 ún. pilot-megye, akik először vállalták e finanszírozási rendszer alkalmazását. Románia tehát ilyen szempontból jól áll, mert pl. Észtországban, ahol nagyszámú orosz kisebbség is van, ezt a szorzót egy-két éve emelték fel, talán 1.3-ra, és ott már emiatt is gondok voltak, az észtek felháborodtak. Romániában azt, hogy ez egy kétszeres szorzó, teljesen természetesen veszik a magyarok is és a románok is. De itt újra az a történet állt be, hogy van a jogszabály, és van az alkalmazása. A Babes-Bolyai Tudományegyetemen belül az az általános visszatérő gond, hogy hiába létezik ez a szorzó, a pénzek belső elosztása már átláthatatlan, abba már a magyarok nem tudnak beleszólni. Amikor az önálló egyetemekről, karokról mennek a viták, alapvetően ezek háttérben jórészt egy ilyen közgazdasági tényező is áll, még akkor is, ha ezt nem hangsúlyozzák ki. Akik benne vannak a rendszerbe, azok tudják. Ha van ez a jogi keret, a jogi kerethez egy oktatási intézmény, ráadásul egy felsőoktatási intézmény alkalmazkodik. Ilyen értelemben a magyar nyelvű felsőoktatási képzésnek a kibővítése, vagy expanziója az azért is volt lehetséges, mert az intézménynek, a Babes-Bolyai Tudományegyetemnek érdeke volt, hogy minél több nem román nyelvű képzést indítson, hiszen ez plusz pénz hozott. Intézményen belül döntenek el, hogy az elosztás, hogy történjen. Van egy ilyen vonatkozása az expanziónak. Ez megint felsőoktatás, de a nyelvi dolgok és a finanszírozás szempontjából nagyon fontos a Sapientia Egyetem esete, aminek ugyancsak van egy pénzügyileg ki nem beszélt része, ugyanis a román államnak érdekében áll az, hogy a Sapientia működjön, minél jobban működjön, minél több hallgatója legyen. Ez az intézmény a támogatást nem a román állam-

tól, hanem a magyar állam költségvetéséből kapja. Erről nyilvánosan nem szoktak beszélni, de annak az összegnek, ami Magyarországról megy a Sapientia-ra, az intézmény fenntartására, ha csak a bérköltségeket nézzük, 30%-40%-a az adóba megy el. Azt a másfél milliárd, vagy két milliárd forintot, mindig úgy kell végig gondolni, hogy ez a román államnak nagyon jól jön, hisz ingyen kap minden évben, mondjuk 500 millió forintot, úgy, hogy ezért semmit nem csinált, csak megengedte, hogy működjön a magyar nyelvű Sapientia Egyetem. Ilyen szempontból érdeke a román államnak, hogy ez a rendszer fennálljon. Ez az összeg egy ország költségvetése szempontjából nem nagy, de azért ez egy jó kis összeg, hisz ebből a pénzből ő el tud tartani egy-két kisebb román egyetemet.

Hogy mi határozza meg a többségi állam mennyi tőkét fektet a kisebbség anyanyelvoktatásába? Hát, nyilván még az aktuálpolitika. Ha egy olyan kormány van hatalmon, amelyik kevésbé tolerálja a kisebbségi nyelven történő oktatást, akkor megpróbálja csorbítani ezeket a pénzügyi feltételeket.

7. Ön szerint a kisebbségi nyelven történő oktatás elősegíti, vagy hátráltatja a többségi nyelv elsajátítását?

Ez egy nagyon erdélyi kérdés. Önmagában a kisebbségi nyelven történő oktatás nem hátráltatja a többségi nyelv elsajátítását. Ugyanakkor azt is hozzáteszem, hogy a többségi nyelv elsajátítása tetszik, nem tetszik, az nem csak az iskolán múlik. Lehet egy nagyon jó román nyelvtanár pl. a Székelyföldön, de ha kimész a városba és nem használod a nyelvet, akkor a többségi nyelvet nem lehet jól elsajátítani. Saját példamból is tudom, míg a Székelyföldön éltem, az érettségiig, úgy ahogy, tudtam románul, hiszen nem tudom hány évig tanították. De a nyelvet, akkor tanultam meg igazán, amikor román nyelvű közegbe kerültem, pl. a katonaságnál, illetve román nyelvű egyetemeken. Azt, hogy nem tanultam meg 18 éves koromig tökéletesen, azt nem az iskola rovására írom, hanem a közeg olyan volt, nem használtam. Ennek ellenére, rossz román nyelvtanáraim voltak, de ha jók lettek volna, akkor sem biztos jobban beszéltem volna akkor a nyelvet.

8. Ha a kisebbség anyanyelvoktatásáról beszélünk, mit gondol, mennyire elegendők manapság a morális érvek a többség meggyőzésére?

Azt gondolom, hogy nem elég a morális érv, és mint minden érvelésnél, jó az, ha olyan érvrendszert építünk fel, ami a másoknak az érkei megerősítését sugallja, vagy éppen arra épít. Ha lehet úgy tálalni ezt az egész dolgot, hogy ez a másik félnek, akár pénzügyileg, vagy valamilyen szempontból jó, akkor az csak jót tesz az ügynek. A morális érvelés gyakran átcsap érzelmi érvelésbe, és ez nem mindig hatékony. Minden érvelésre érvényes:

nem árt, ha minél több érvert fel tudunk hozni és érdekeltté tenni azt, akit meg akarunk győzni.

9. *Változott-e Európában a kisebbségi anyanyelvoktatáshoz fűződő viszony az elmúlt egy-két évtizedben?*

Hogy Európában változott-e, sajnos ezt így én nem tudom megítélni, ezt így nem ismerem. A Kárpát-medencében, vagy a környékbeli országokban mindenképpen változott, hiszen a jogi feltételek is könnyítették a változást. Az államnak azért pénzügyi érdekei is fűződnek ehhez két szempontból. Egyrészt az nem jó, ha tökéletes kisebbségi nyelven beszélő munkanélkülieket termelnek, a másik, az új finanszírozási móddal gyakorlatilag az állam is profitálhat, ha kisebbségi nyelven történő oktatás létezik. A szomszédos országokban mindenképpen változott, de hogy most Spanyolországban változott-e vagy nem, azt én így nem tudom megítélni. Az tény, hogy ott is a katalánok egyre nagyobb autonómiát kaptak az elmúlt tizenöt évben. Ilyen szempontból ott is az anyanyelvoktatás kibővíthetett, de ez megint egy felemás helyzet, mert kérdés, hogy mennyire kisebbségi anyanyelvoktatás az, ami egy olyan régióban zajlik, ahol a katalán az egy többségi nyelv. Ezzel párhuzamosan a nyelvi törésvonalak továbbra is ott vannak. Belgiumon belül a flamand, vallón és van egy kicsi rész, ahol a német kisebbség él, különbözőségek pont úgy vannak, csak az megint egy másik helyzet, mert ott akkor melyik a többség. Az ország háromnyelvű, vagy éppen ott van Svájc is, ami többnyelvű. Amit többé-kevésbé ismerek, vagy több szempontból kutattam, az a határon túli magyar kisebbség esetében egy ilyen bővülés mindenképpen tapasztalható. Statisztikailag is ki lehetett mutatni, hogy – a csökkenő demográfiai trendek mellett – a beiskolázások szintjén is nőttek az arányok. A '90-es évek elején a magyar nemzetiségűeknek Romániában nem egészen a fele tanult a középiskolákban magyarul. Ez 2002/2003 körül már olyan 75% volt, tehát ilyen értelemben van elmozdulás, és ez nyilván úgy volt lehetséges, hogy a többség által teremtett jogi keret is lehetővé tette.

10. *A nyelvi sokszínűség mennyiben jó az üzleti életnek napjainkban?*

Szerintem biztos, hogy jó. A nyelvi sokszínűséget én úgy értelmezem, hogy legyen egy lingua franca, legyen egy angol, és ezen túlmenően az jó, ha soknyelvű piacokon lehet mozogni. Vannak olyan készletek pl., hogy a többséget megtanítani kisebbségi nyelvekre, és ezt legtöbbször üzleti alapon lehet megcsinálni. Pl. üzleti magyart tanítani románoknak. Ha nemzetközi piacokban gondolkodunk, akkor az angol megkerülhetetlen, de ezzel párhuzamosan szerintem egy más nyelv ismerete az azt is jelenti, minél több nyelvet ismersz, annál több üzletben vehetsz részt. Ez még mond-

juk a magyar nyelven belül is érvényes, erről Kontra Miklós tudna többet mondani. Én azt szoktam mondani, hogy többféle magyar nyelvet ismerek, a székelyt, vagy a kolozsvárit, vagy a felvidékit stb. Az interkulturális kapcsolatok egy nyelven belül is fontosak lehetnek. Ha valaki elmegy kutatni a Vajdaságba, és nem tudja, hogy ott mit jelent a „község” szó, akkor gondjai lehetnek. A község jelentése nem az, mint itt Magyarországon, vagy Romániában, ott a járást jelenti. Kell ismernünk ezeket a helyi sajátosságokat is, ha ki akarunk lépni a saját világunkból. De kisebbségi és üzleti szempontból óhatatlanul fontos a többségi nyelvnek az elsajátítása. Nemrégiben volt egy kutatásunk, amelyben a román kulturális és gazdasági elitet vizsgáltuk. Visszaköszönt az, hogy a gazdasági elit román kompetenciák szintjén jobban áll, mint a kulturális elit.